

Ohar laburrak euskal prentsa berria dela eta

Joan Mari Torrealdei

Hamar urteren buruan

Duela hamar urte —urtez-urte hamar— “euskal kazetaritzaren urtea” aldarrikatu zen. Beste garai bat zen: hil-berria zen Diktadorea eta euskal herria proiektu eta utopia askoren baratza emankorra zen. Kazetaritzaren arloan ere ez zen asmorik eta ekintzarik falta. *Goiz Argi*, *Zeruko Argia* eta *Anaitasuna*, bereziki azken bi hauek, intxuraldatu egin ziren: *newsmagazine* eitea hartu zuten, aspaldiko errebindikazioa mamituz, alegia, modernotzea (“normalizazioa”, esango genuke gaur). Astekari “elebidun” berriak jaio ziren: *Punto y Hora de Euskal Herria*, *Garaia*, *Berriak*. Egunkari “elebidunak” ere sortu ziren: *Egin*, *Deia*. Bai egunkariak eta bai astekariak, egia esan, asmoz ziren elebidun, ez egiaz eta benetan, geroak erakutsi duenez. Prentsa idatzi elebidunaren porrota.

Hamar urteren buruan, euskal prentsa berriaren *boom*-a aipatzen eta aldarrikatzen da. Lau “asteroko” sortu bait dira berrikitan, bateratsu sortu ere. Hots: *El Correo Español*-en *Correo Escolar*, *El Diario Vasco*-ren *Zabalik* eta *Egin*-en *Hemen* eta *Deia*-ren *Eguna*. Pozgarria da loraldi hau, eta ziur gaude ziur, euskararen

zabalkundearen eta euskal kazetaritzaren onerako izango direla. Ongi etorriak, eta bejondeizuela!

Ereduak eta irudiak

Lau proiektuok, azken batean, bitan banatzen dira asmo eta produktuaren aldetik: batetik, erdal kazetaren eranskin direnak, eta, bestetik, egunkari izan asmoz sortu direnak.

Lehen biak —hots: *Correo Escolar* eta *Zabalik*—, halere, ez dira bikiak, produktuaren aldetik. Prentsa espezialduaren alorrean sar genezake *Correo Escolar*: bertan idazten dutenak idazle dira eta ez kazetari, bateko; eta besteko, bere publikoa ez da irakurleria orokorra, eskolumea baizik. *Zabalik*, bere aldetik, informazioaren eremuan kokatzen da. Asteroko hau “kazeta kazetaren barruan” esperientziaren bidetik doa, oraintsu arte *Egin-eko Egunon* bezalatsu, adibidez.

Oso bestelakoa da *Hemen* eta *Eguna*-ren bidea. Egunkari izateko saio bezala jaio dira bi-biak, nahiz eta elkarren antz handirik ez izan eitearen aldetik. Inguruko egunkarien taxua hartu du eredutzat *Hemen*-ek, eredu konbentzionala, ortodoxoa. Inguruko eredu ezagunetatik gehiago urruntzen da *Eguna*.

Lau eredu, lau irudi. Euskal kazetaritzaren ikuspegitik begiraturik, *Hemen* eta *Eguna* dira egiazki nobedade, bide-urratzaile. Beste biak erdal kazeten gehigarri dira, interesgarri bi-biak “euskararen zabalkundea”ren aldetik, gutxiago kazetaritzaren perspektibatik. Eta, arestian aipatu bezala, *Zabalik* kazetaritzaren aldetik ere bai, baina, nahiz eta kazetaritzaren sen handiagoz, *Egunon*-ek landutako lur bera lantzeraz dator.

Benetan berria, *Hemen* eta *Eguna*-ren produktua baino areago, proiektua bera da. Zer dira, baina? Egunkari? Astekari? Eta zer bilakatuko? Egunkari? Bai ote? Eta noiz arte iraun dezakete oraingo formula bitxi honekin?

Eusko Jaurlaritzaren estrategia

Correo Escolar eta *Zabalik* enpresa pribatuen pentzura doaz. Ez horrela *Hemen* eta *Eguna*, nahiz eta enpresa pribatuen gain oinarritu. Biek dute Eusko Jaurlaritzaren diru-laguntza. Areago:

sortu ere, Kultura eta Turismo Sailaren 1986ko uztailaren 22ko aginduak finkatzen dituen diru-laguntzak jasoz sortu dira.

Bi helbururi erantzuten dio agindu honek: bateko, euskararen zabalkunde eta erabilpenari; eta besteko, euskarazko egunkaria sortzeari.

Zeinek esku har dezake proiektu honetan? Hiru baldintza eskatzen zaizkio halakoari: "beharrezko lege-nortasunez horniturik" egotea, "behar den azpiegitura" izatea eta "Ekonomia eta Herriogasun Saileko 1986.eko Otsaileko 28ko agindua bere osotasunean" betetzea.

Produktuari begira, enpresa honi zenbait kondizio jartzen zaizkio: sei erredaktore izatea, edozein egunkarik dituen atal guztiak izatea, goizez argitaratzea eta banatzea, 32 orrialdekoa izatea eta horietatik % 75 aktualitate-informazioaz osatzea, banaketa Euskal Herriko lurralde guztietan gitea.

Baldintza interesgarria, zalantzarik gabe. Eta asmoa ere bai, "gaurko euskal gizartearen euskarazko egunkariaren beharrianak kontutan hartuz" eginda dagoen neurrian. Horrela ote da, gero? Ez dakit, benetan diot, ez dakit. Hobe horrela balitz, benetan diot.

Badira hiruzpalau puntu, nerretzat oso argi ez daudenak.

Lehena presa. Agindu hori uztailaren 22koa da, eta proiektua abuztuaren 15a baino lehen aurkeztu behar zen. Nor harrapatu nahi izan da ustekabea, oporretan? Euskarazko egunkariaren beharrianak aspaldidanikoa da eta aski sakona, horren arinki erabiltzeko.

Bigarrena, *Argia*-ri emandako ezetza. Agindua hitzez-hitzez hartuta, ez da erraz ikusten zergatik ukatu zaion eskuhartzea "Z. Argia" enpresari.

Hirugarrena, proiektu hauen geroa. Abenduan 31n bukatzen dira agindutako diru-laguntzak. Abenduan bukatzen ote da Eusko Jaurlaritzaren konpromezua ere? Horrela balitz, kito. Eta ezezkotan, noiz arte jarraitu beharko dute formula bitxi honekin? Noiz emango da hurrengo urratsa, alegia, noiz bilakatuko dira egiazko egunkari? Zein izango da Eusko Jaurlaritzaren diru-laguntza aurrerantzean?

Eusko Jaurlaritzak ez du puntu hauei buruz konpromezurik hartu, hitzekoa ez bada. Etorkizuna segurtatzen ez deino, euskal

egunkariak ez du oinarri sendorik izango. Eusko Jaurlaritzaren estrategia ez ezagutzeak badakigu zer dakarren enpresen aldetik: subentzioen segidismoa.

Euskal prentsaren normalizazioa eta joerazko arriskuak

Euskal prentsa idatziaren normalizazioan aurrerapauso bezala uler daiteke udazken honetakoa. Astean behin bada ere, autonomoki eguneroko bat egiten lehen aldiz dugu erredaktore-talde bat gerraostean. Urrats bat da. Baina, aitor dezagun, urrats apala oso. Gauza bat da astero eguneroko bat egitea, eta oso beste bat astean zazpi eguneroko egitea. Esan nahi dut, egunkari normal bat egitea ez dela zazpi bider gehiago, baizik eta, gutxienez, “70 bider 7”. Formula bitxia da benetan “astekari-egunkari” hauena. Geroari begira ezer gutxi erakuts diezaguke esperientzia honek, erredakzio-mailan izan ezik.

Formula honek ezin du bere horretan luzaro iraun, egunkariaren izpirituari eutsiz, eta Kultura eta Turismo Sailaren agindua betez. Kazetaritzaren printzipioetako bat zera da: ez dagoela berri zaharragorik bezperako periodikoa baino. Astean behin agertuz, zer zentzu du juxtu erdal periodikoaren pareko produktu bat egiteak, hurrengo egunean segidarik ez duenean? Euskaraz egoteak —eta horrexek bakarrik— justifikatuko luke egunkari hori. Baina horrek ez lioke sekula erdal egunkariari irakurlerik kenduko. Astean behingo egunerokoaren formula honek esperientzia bezala du zentzua; bai, horrela bakarrik, eta, gainera, motza izateko kondizioarekin.

Formula bitxi honen joerazko arriskua, astekari bihurtzekoa da. Emeki-emeki, eta disimulu gehixeagoz edo gutxiixeagoz. Esan dugunagatik, sei eguneko ausentziaren ondoren ez bait du zentzurik asteazkeneko edo osteguneko berri soilei lotzeak, gainerako gertakari guztiak ahaztuz. Joera zein da, orduan? Bada, aginduak dioen “% 75eko aktualitate-informazio” hori gero eta zentzu zabalagoan ulertzea. Aste barruko informazioak oro dira aktualitate. Baina, noski, erizpide honekin astekaria gauzatzen da, sekula ez egunkaria.

Aipatzen ari naizen berezko joera honi Eusko Jaurlaritzaren aginduaren beste atal bat cransten badiogu, areagotu egiten da arriskua.

Hona zer adierazi nahi dudan. Enpresa periodistikoaren azpiegituraz baliaturik planteatzen du Eusko Jaurlearitzak euskarazko egunkaria. Bide itxia da hori, nere ustetan, enpresa beraren erdal eta euskal egunkariak elkarren lehian merkatu berean jartzea bait da. Bietako bat egindo du enpresak: subproduktu edo testimonial bezala mantendu euskarazkoa, edota erdarazkoaren osagarri egin. Nere kritiziz, euskal egunkariak enpresarialki autonomia behar du, garantia osoz plazaratzeko.

Esandakoaren arabera, eta *Hemen* eta *Eguna* eguncrokoen kasu konkretura jaitsiz, zein da hauen joerazko arriskua? Hona labor-labor esanda: arriskurik handiena, hiltzea da, noski. Baina hortik libratuz gero, *Hemen* "Orain" enpresaren arratsaldekarri litzateke, goizekoa *Egin* delarik. *Eguna*-ren joera gehiago ikusten dut astekariaren bidetik. "Iparragirre" enpresak baduke interesik euskal astekari batean. Gaurko *Eguna* bera erdizka egunkari, erdizka astekari iruditzen zait jadanik.

Baina, kasu, joerazko arriskuez ari naiz, eta ez nahitaz gertatuko denaz, eta gutxiago egungo egoeraz.

Nik orain eta hemen azpimarratu nahi dudana da, agindu eta planteamentu hauekin euskal egunkariaren eguna ez dela biharkoa. Edozein kasutan ere, euskal egunkariak bizitza zaila izango duela sinetsita nago. Berezko traba horiek gainditu ahal ditzan, abantaila guztiak bere alde dituela kaleratu behar du, ez jaio orduko hilda edo baldintzatua.

Beldur naiz proiektu hauek erdi-bidean ez ote diren geratuko, gertakari politikoak eta aginduaren baldintzak direla medio. Bi proiektuok egiaz eta benetan bi euskal egunkari bilaka daitezten, behar-beharrezko dira bi baldintza: erakunde publikoaren borondate politiko irmea euskarazko egunkariaren alde, eta enpresa-autonomia edo, berdin dena, euskal egunkaria autonomia osoz planteatzeko ahalmena. Martxan dauden bi proiektuon kasua ote da? Hala bada, zorionak. Eta ez bada, gaitz-erdi.

J. M. T.